

Georg Zoëga

af Karen Ascani

Flere fagkyndige har, som bekendt, bistået hver på deres område med udgivelsen af Georg Zoëgas korrespondance.¹ Blandt disse indtager Fritz Saaby Pedersen en særplads, da han har ydet et uvurderligt arbejde ikke blot fagligt, men også redaktionelt. Han stillede gavmildt sin store viden og erfaring til rådighed for udgivelsen, og det er ikke mindst takket være ham, at den nu foreligger i forsvarlig stand. Jeg takker redaktionen af AIGIS for, at jeg må være med til at hylde ham og på denne måde manifestere min taknemmelighed til ham.

Jeg har lyst til kort at omtale nogle passager af Zoëgas korrespondance, der afslører aspekter af hans facetterede personlighed, og som går ud over hans faglige interesser. Emnet er uden tvivl perifert i forhold til de talrige passager, der vedrører hans forskningsvirksomhed,² men de bidrager i mine øjne til at tegne hans personlige profil, ligesom jeg andetsteds har beskrevet hans sproglige færdigheder.³

Passagerne er ikke mange, men af og til får man indblik i de politiske og sociale forhold i Rom i den tid, da Zoëga levede der. Når omtalen af disse emner er så forholdsvis sjælden, kan årsagen naturligvis være den, at de ikke havde hans store interesse, men jeg tror snarere, at det ligeså meget skyldes hans bevidsthed om, at hans hverdag var afhængig af såvel Pavestaten som af det danske kongerige. Imidlertid må han have følt sig mere fri under den franske okkupation af byen i årene 1797-1799, da der fra disse år foreligger flere beskrivelser af både den nye administration og den almindelige tilstand i byen. Brevene fra den tid kan i denne henseende opfattes som en undtagelse i den samlede korrespondance. Uden iøvrigt at komme ind på Vatikansta-

-
1. *Georg Zoëga, Briefe und Dokumente*. Hrsg. Von Øjvind Andreasen u. Karen Ascani. Copenhagen, Gesellschaft für Dänische Sprache und Literatur 1967 (Bd. I) und 2013 (Bd. II-V). I det følgende citeret som "Briefe und Dokumente".
 2. Angående hans videnskabelige virke henviser jeg til akterne fra den internationale kongres om Zoëga, der blev afholdt i 2013, og som nu er udgivet med titlen *The Forgotten Scholar Georg Zoëga (1755-1809)*, ed. By K. Ascani, P. Buzi and D. Picchi. Leiden, Brill 2015. (Culture and History of the Ancient Near East, vol. 74).
 3. "Georg Zoëga in lettere", op. cit. note 2, s. 36-43.

tens historie i de år vil jeg blot med udgangspunkt i hans korrespondance kort berette om Zoëgas holdning til den franske revolution og det franske styre af byen.

Som forventet er det i korrespondancen med sine danske venner, at han lader bemærkninger herom falde. Således skriver han i et kort brev til sin gode ven Friedrich Münter:⁴ “il di 15 febbraio a mezzogiorno fu piantato in Campidoglio l’Albero della Libertà con infinito applauso. I motti nel piedistallo sono: Libertà ed Eguaglianza: Religione e Libertà.

Un pajo d’ore arrivò Berthier,⁵ tenne il discorso e pubblicò il proclama qui inclusi. Tutto va con ordine e quiete, e la città è piena di giubilo. (...)

ιστωμεν κρατηρα διος ελευθεριου”

Zoëga var i starten fascineret af den franske revolution og nærede en oprigtig forhåbning om et skifte til et mindre teokratisk styre. Nogle måneder senere beretter han til Münter om en lov, som franskmændene har vedtaget, ifølge hvilken alle udenlandske præster og munke skal forlade byen, en forordning som han definerer excellent og håber, at den vil blive ført ud i virkeligheden, så byen kan blive befriet for den altdominerende overtro der hersker.⁶

At en sådan omvæltning ikke gik fredeligt for sig, fremgår af et brev han skriver til Münter i begyndelsen af året. Heri beretter han om urolighederne i december 1797 foranlediget af drabet på den franske general M.-A. Duphot:⁷ “Efter den skrækkelige Scene af sidste Juledag er her fulgt en gysende Taushed som truer med de farligste Explosioner og ingen kan forudsee hvilken Direction de vil tage. Mange er alerede rejst bort, andre tale om at reise, og alle proviantere sig som til en Beleiring: thi hvad som skrækker dem der ei troe at frygte for deres Person er den dyre Tiid, der ifal en Armee

4. Briefe und Dokumente, IV nr. 736 af 17. februar 1798, s. 52. Frihedstræet blev den 15. februar kl. 12:00 under ubegrænset bifald rejst på Campidoglio. Mottoerne på soklen er: Frihed og Lighed: Religion og Frihed.

Et par timer senere ankom Berthier, der holdt sin tale og offentliggjorde vedlagte proklama. Alt foregår i ro og orden, og byen genlyder af jubel. (...)

Den græske tekst synes ikke at være et citat fra en klassiker og må skulle betyde: ‘Lad os hæve bægeret for befrieren Zeus.’

5. Louis Alexandre Berthier (1758-1829), fransk marskal, guvernør i Rom.

6. Briefe und Dokumente, IV nr. 757 af 26. maj 1798, s. 88.

7. Brev til F. Münter af 6. januar 1798, Briefe und Dokumente, IV nr. 731, s. 41. Se også: V. E. Giuntella, Roma nel Settecento. Roma, Cappelli 1971, s. 314. (Bd. XV i serien Storia di Roma, udg. af Istituto Nazionale di Studi Romani).

skulde nærme sig til Byen vilde blive til en formelig Mangel”, og var hans kone ikke gravid, ville hun sammen med børnene måske også have forladt byen.

Der gik imidlertid ikke mange måneder, før endnu en nation i det europæiske magtspil meldte sig med sine tropper i Rom. I november 1798 rykkede de neapolitanske soldater ind i byen, og selvom deres tilstedeværelse kun varede i kort tid, var det nok til, at de kunne plyndre “hist og her i Vatican, besynderligen i Archivet og Bibliotheket: men lykkeligviis gjorde de Begyndelsen med de Ting som tierte til Beqvemlighed eller til Prydelse, og skjønt de ogsaa havde begyndt at bortslæbe, sælge og sønderrive Bøger og Papirer, saa skal dog Tabet ikke være meget betydeligt. Imidlertid er det blandt andre en Prøve paa hvad Rom havde at vente af disse sine foregivne Venner og Befriere, dersom ikke dens gode Genius saa hastigen havde tilbageført de Franske.”⁸ Og Zoëga fortsætter sin meget malende beskrivelse af situationen i byen med at fortælle, hvordan “Pøbelens Rage, ophidset af Præsterne gik saa vidt, at de opgravede døde Legemer og slæbte dem rundt i Byen”. Vinteren var det år specielt lang og kold, oplyser han, og det kneb med at skaffe kul og brænde. I samme brev skriver han, at han fortsat bor i sin gamle bolig “som De kiender, uden Kamin og uden Kakkellovn, og er nødt til at tilbringe Morgen og Aften i Kiøkkenet, hvor de faa Venner som frequentere mig finde sig i at holde patriarchalsk Conversation omkring Skorstenen. At ved disse Omstændigheder lidet bliver gjort i Studeringer, kan De forestille sig; medens jeg skriver dette Brev, som jeg saa længe har opsat, føler jeg mine Fingre stive, og maa Tiid efter anden optøe dem ved Ildpotten. (...) Jeg holdte mig bestandigen hiemme, gjorde i det høieste en Spadseregang til Obelisken som staaer i mit Nabolag,⁹ men havde Venner som hver Aften underrettede mig om Dagens Begivenheder.”

Zoëgas begejstring for det nye styre synes dog ret hurtigt at være kølet af, når han i oktober 1799¹⁰ til F. Münter giver udtryk for sin store skuffelse over franskmændenes administration af byen: “Jeg tilstaaer at jeg i Begyndelsen havde gode Tanker om den her skeete Forandring, jeg haabede at see Italiens gamle Flor igien hidstillet, (...) Men denne Drøm maatte snart forsvinde, som man lærte noget at kiende til de Folk, som var sat for Spidsen, og saae deres Handlingsmaade.(...) vist er det at næsten alle de Mænd

8. Briefe und Dokumente, IV nr. 772 af 15. januar 1799, s. 115-116.

9. Obelisken, der står på Trinità dei Monti, på toppen af den spanske trappe.

10. Briefe und Dokumente, IV nr. 782 af 10. oktober 1799, s. 131.

som de have sendt hertil og de som disse valgte her til de mest betydende Embeder ei andet har gjort end plyndre og forstyrre; udsuge; underkue og opirre Folket; og aldeles forsømt alt hvad kunde tiene til Landets beste” (...).

I samme brev kommer han også ind på den måde det franske styre udøver justits i byen:¹¹ “Medens de groveste Misgierninger gik hen ustraffede, og Ret og Retfærdighed solgtes til den mestbydende, var den ringeste Mistanke, ofte blot privat Hævn tilstrækkelig til at kaste Folk i Fængsler hvis Beskrivelse revolterer Menneskeligheden ...”. Blandt disse var der også lærde, der blev taget til fange og sendt i eksil.

Cirka en uge efter sender Zoëga et brev til sin ungdomsveninde Frederike Brun, Münters søster.¹² Brevet er meget personligt og er præget af hans behov for at udtale sig fortroligt til en person, som han ved forstår hans situation. Efter en længere beskrivelse af sin søn Marcus Aurelius’ sygdom og død kommer han ind på sin egen position, idet han ikke lægger skjul på sin bekymring for fremtiden. Han savner sit fædreland og kontakten til sine venner, der i krigsårene dels kom sjældnere og sjældnere til byen og dels følte endnu fjernere på grund af de mange afbrydelser i postgangen. Hvad der specielt må have givet ham anledning til bekymring synes at være mangel på fødevarer. Om brødet skriver han, at det ofte var rationeret, og dertil kom, at det var bagt af majs og bønner o.l. og desuden indeholdt en vis portion jord og sand (!).¹³ Han undlader heller ikke at berette, hvordan befolkningen forsøger at råde bod på mangel af brændsel dels ved at fælde træer på offentlige steder som Campo Vaccino, og dels ved at omhugge eller skamfere træer i private villaer. Træerne i Villa Borghese har fået samme skæbne, hvilket bedrøver ham mere end de malerier Borghese-fyrsten har solgt ud af sin samling.¹⁴

11. Ibidem.

12. Briefe und Dokumente, IV nr. 785 af 16. oktober 1799, s. 134 ff.

13. Brodt haben wir vorigen Winter und Frühjahr, zwar einige Tage ausgenommen, gehabt, aber von Türkenkorn und Bohnen und dergleichen, auch eine hinreichende Dose Sand und Erde mit unter, und nach Unzen auf die Person berechnet. Sand omtales også som ingrediens i brødet i en beretning til Handelskammeret af 29. august 1801, Briefe und Dokumente, IV. Nr. 902, s. 389.

14. Ibidem, s. 138. Die Bäume auf Campovaccino und andern öffentlichen Orten, so wie die in den Villas wurden umgehauen oder wenigstens verstümmelt. Selbst Villa Borghese hat viele ihrer schönsten Plantanen hergegeben, welches mich mehr geärgert als die Gemälde die der Prinz aus seiner Gallerie verkauft hat.

Zoëgas opmærksomhed overfor befolkningens levevilkår finder yderligere bekræftelse i de rapporter, som han sender til det danske handelskammer efter sin udnævnelse til dansk konsul ved Pavestaten. Rapporterne omtaler naturligvis specielt mulige handelsforbindelser mellem de to stater og beretter om den bistand, som han og hans vicekonsuler yder i havnene i Civitavecchia og i Ancona, men han fortæller også løbende om forsyningerne af specielt fødevarer til Rom. F. eks. skriver han i en rapport af 27. februar 1802,¹⁵ hvordan kornforsyningerne var afhængige af kornhøsten – meget logisk –, men han tilføjer uden tøven, at det skyldes, at de store jordejere sår mindre korn og altså høster så meget mindre for at holde kornpriserne oppe.

Et væsentligt træk ved Zoëgas person har altid været aldrig at hykle eller skjule sine meninger, og det gælder også hans omgang med emner som de her berørte.

15. Briefe und Dokumente, IV nr. 938 af 27. februar 1802, s. 453.